

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

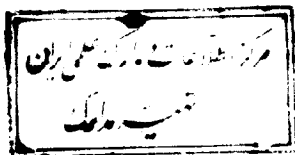
بسم الله الرحمن الرحيم

«تملیل حقوقی مواضع شورای امنیت سازمان ملل متحد و
دیوان دادگستری بین المللی لاهه در قضیه لاکربی»

۱۳۷۸ / ۲ / ۶

بوسیله:

سید محمد زاهدی

پایان نامه

ارائه شده به دانشکده تحصیلات تکمیلی به عنوان بخشی از
فعالیت‌های تحصیلی لازم برای اخذ درجه کارشناسی ارشد

در رشته
حقوق عمومی
از
دانشگاه شیراز
شیراز، ایران

ارزیابی و تصویب شده توسط کمیته پایان نامه با درجه: عالی
امضاء اعضاء کمیته پایان نامه

دکتر محمد امامی استادیار دانشکده حقوق (رئیس کمیته) .....
دکتر جلال جعفری استادیار دانشکده حقوق .....
دکتر نادر مردانی استادیار دانشکده حقوق .....
اسفند ماه ۱۳۷۷

۲۴۶۲۰

۱۴۹۱/۲

تقدیم :

به همسر م که با تحمل وظایف مضاعف
فراغت لازم جهت انجام این کار
را میسر نمود.

سپاسگزاری

وظیفه خود می‌دانم از کلیه اساتید محترم دانشکده حقوق به لحاظ آنچه که بمن ارزانی داشته‌اند بویژه از جناب آقای دکتر محمد امامی که در طول دوره تحصیل و نیز ارائه این پایان نامه بی دریغ مرا مرهون محبت‌های خود قرار داده است همچنین اساتید ارجمند مشاور جنابان دکتر جلال جعفری و دکتر نادر مردانی که از ملاحظشان بهره‌ها برده‌ام صمیمانه سپاسگزاری نمایم امید که بوستان عمرشان همیشه خرم و ثمر وجودشان همیشه پر بارتر باد.

چکیده

تحلیل حقوقی مواضع شورای امنیت سازمان ملل متحد و دیوان دادگستری بین‌المللی لاهه در قضیه لاکربی

توسط

سید محمد زاهدی

متعاقب تحول ماهوی در نظام بین‌الملل و تفسیر موسع شورای امنیت از منشور و بدنبال وقوع «حادثه لاکربی» در ۲۱ دسامبر ۱۹۸۸ و اتخاذ مواضع شورا در قضیه مزبور و طرح همزمان پرونده در دیوان دادگستری بین‌المللی، زمینه تعارض جدی دورکن مهم سازمان ملل فراهم و ایراد انتقاداتی مبنی بر لزوم کنترل تصمیمات شورای امنیت را موجب گردید.

دولت لیبی با انجام اقداماتی موازی و با اعلام حقوقی بودن پرونده نسبت به طرح مسئله در شورای امنیت معترض و مستند به اصول حقوق بین‌الملل و بویژه کنوانسیون مونترال بدو از دیوان صدور دستور موقت و سپس صدور حکم مقتضی رادر خواست نمود.

انگلستان و آمریکا (خوانندگان دعوا) با طرح مسئله تروریسم دولتی و انتساب انفجار هواپیمای پان آمریکن برفراز شهر لاکربی اسکاتلند به مقامات اطلاعاتی دولت لیبی و مآلاً طرح مسئولیت بین‌المللی دولتها موضوع را خارج از قلمرو کنوانسیون مونترال اعلام و به صلاحیت دیوان نیز معترض گردیدند.

نوشتار حاضر در سه فصل جداگانه با توجه به اصول حقوق بین الملل و روح کلی منشور و بررسی صلاحیت ملی و صلاحیت بین المللی و تجزیه و تحلیل موضوعات خاص «استرداد مجرمین، کنوانسیون مونترال، تروریسم بین الملل» در صدد احراز صحت و سقم اظهارات متداعیین بوده است و ره آورد این بررسی حصول این نتیجه بود که قضیه حاضر دارای ابعاد حقوقی و سیاسی است و اتخاذ تصمیم در خصوص آنها به تناسب به شورای امنیت و دیوان دادگستری مربوط می‌گردد و تصویب قطعنامه‌های ۷۳۱ و ۷۴۸ توسط شورای امنیت در آن قسمت که دولت لیبی را به استرداد اتباعش ملزم نموده است خارج از حیطه قانونی و قابل انتقاد است.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل اول: سازمان ملل متحد.....	
۱-۱- مقدمه و کلیات:.....	۱
۱-۱-۱- تاریخچه سازمان.....	۱
۱-۱-۲- منشور ملل متحد و مسأله تفسیر.....	۲
۱-۱-۳- مقاصد و اهداف سازمان ملل متحد.....	۴
۱-۲- وظایف و اختیارات شورای امنیت.....	۶
۱-۳- آئین رسیدگی در شورای امنیت.....	۱۲
۱-۴- اقتدارات و محدودیتهای شورای امنیت:.....	۱۸
۱-۴-۱- اقتدارات.....	۱۸
۱-۴-۲- محدودیتهای:.....	۱۹
۱-۵- دیوان دادگستری بین المللی از منظر منشور.....	۲۰
فصل دوم: تحلیل موضوعات حقوقی مطروحه در قضیه لاکربی از دید حقوق بین الملل.....	
۲-۱- صلاحیت ملی و صلاحیت بین المللی.....	۲۴
۲-۱-۱- مداخله.....	۲۵
۲-۲- استرداد (Extradition).....	۲۷
۲-۲-۱- تعریف و ویژگیهای استرداد مجرمین.....	۲۷
۲-۲-۲- استرداد در حقوق بین الملل:.....	۲۸

۲۸	۳-۲-۲- میان‌حقوقی استرداد:
۳۱	۴-۲-۲- استثنائات امر استرداد:
۳۲	۱-۴-۲-۲- قاعده منع تسلیم اتباع:
۳۴	۵-۲-۲- تعدد دول متقاضی استرداد:
۳۵	۳-۲- کنوانسیون مونترال:
۳۵	۱-۳-۲- تاریخچه
۳۶	۲-۳-۲- ماهیت کنوانسیون
۳۸	۴-۲- تروریسم بین المللی
۳۸	۱-۴-۲- تعریف تروریسم:
۳۹	۲-۴-۲- روند تلاش‌های بین المللی برای مقابله با تروریسم
۴۴	۳-۴-۲- تروریسم دولتی و تروریسم فردی:
	فصل سوم: طرح قضیه لاکربی در شورای امنیت و دیوان دادگستری بین المللی و بازتاب حقوقی آن
۴۶	۱-۳- شرح ماوقع
۴۷	۲-۳- بین المللی شدن بحران:
۵۰	۳-۳- طرح دعوادر شورای امنیت
۵۴	۴-۳- موضع لیبی پس از طرح دعوی در شورای امنیت
۵۵	۵-۳- اقدامات شورای امنیت
۵۵	۱-۵-۳- تصویب قطعنامه ۷۳۱
۵۶	۲-۵-۳- ایرادات وارد بر قطعنامه ۷۳۱
۶۱	۳-۵-۳- واکنش لیبی به قطعنامه ۷۳۱

۶۲	۳-۵-۴ قطعنامه ۷۴۸ و تحلیل آن
۶۴	۳-۶- نگاهی گذرا بر سابقه روابط آمریکا ولیبی
۶۵	۳-۷- طرح دعوا توسط لیبی نزد دیوان بین المللی دادگستری
۶۸	۳-۷-۱- دیوان و رسیدگی نخستین
۷۱	۳-۷-۲- قرار ۱۴ آوریل ۱۹۹۲ دیوان
۷۳	۳-۷-۳- دیدگاه قاضی شهاب الدین در موافقت باقرار
۷۸	۳-۷-۴- نظریات قاضی بجاوی در مخالفت باقرار
۸۹	۳-۷-۵- ایراد به صلاحیت دیوان
۹۱	۳-۷-۶- دیوان و احراز صلاحیت
۹۴	۳-۸- تحولات پرونده از احراز صلاحیت تاکنون
۱۰۰	۳-۹- نتیجه گیری
۱۰۳	منابع

چکیده و صفحه عنوان به زبان انگلیسی

فصل اول

فصل اول

سازمان ملل متحد

۱-۱- مقدمه و کلیات:

۱-۱-۱- تاریخچه سازمان ملل متحد

قبل از اتمام جنگ جهانی دوم، کشورهای قدرتمند به ضرورت تأسیس یک سازمان جهانی واقف بودند، امضای منشور آتلانتیک در چهاردهم اوت ۱۹۴۱ توسط کشورهای انگلستان و ایالات متحده آمریکا و متعاقب آن صدور اعلامیه ملل متحد در اول ژانویه ۱۹۴۲ توسط نمایندگان بیست و شش ملتی که علیه محور می جنگیدند منجر به اعلامیه مسکو در تاریخ ۳۰ اکتبر ۱۹۴۳ مبنی بر لزوم ایجاد یک سازمان بین المللی و متکی بر اصل تساوی حاکمانه تمام دولتهای صلحجوی کوچک و بزرگ جهان جهت تأمین حفظ صلح و امنیت بین المللی گردید و این روند مراحل تکامل خود را با کنفرانس دمبارتون اوکس (اوت تا اکتبر ۱۹۴۴) و برتون وودز (ژوئیه ۱۹۴۴) و پالتا (فوریه ۱۹۴۵) طی نمود و سرانجام منشور ملل متحد در کنفرانس سان فرانسیسکو (آوریل تا ژوئن ۱۹۴۵) و با حضور ۵۰ کشور جهان تدوین گردید و عملاً از آغاز سال ۱۹۴۶ این سازمان شروع به کار کرد.^(۱)

این نکته قابل ذکر است که برداشتهای مختلف از مفاد منشور از آغاز موجد اختلافات و تعارضات گوناگون بین المللی بوده و همچنان نیز موجب جدال است، زیرا زبان ذاتاً مبهم است بویژه آنکه زبانهای انگلیسی و فرانسه زبان کار و زبانهای انگلیسی، فرانسه، روسی، اسپانیولی و چینی نیز به عنوان زبان رسمی کنفرانس سانفرانسیسکو پذیرفته شد و اسناد کنفرانس به این زبانها

۱- ژربه پی‌یر، سازمانهای بین المللی - ترجمه محمدامین کاردان، تهران، ۱۳۴۵

تهیه شد، لذا اغلب در خصوص تفسیر قواعد بیان شده در قالب کلمات اختلاف بروز می‌نماید، بعلاوه منشور اساساً توسط سیاستمداران تهیه شده است و حقوق دانان شرکت زیادی در تصویب متن نهائی آن نداشتند بویژه آنکه از همان ابتدا به لحاظ عدم توافق و یا به صورت اتفاقی منشور برای پاره‌ای از مسائل جوابی ارائه نکرده بود و لهذا چگونگی تفسیر مفاهیم و مصادیق منشور از ابتدا مورد توجه صاحب‌نظران قرار گرفته، کارویژه خاص خود را پیدا نمود.^(۱)

نکته دیگر که ذکر آن حائز اهمیت می‌باشد عدم غفلت از این امر مهم می‌باشد که ایجاد سازمان ملل متحد فی‌الواقع گامی به منظور تحقق عدالت جهانی نبود، بلکه حرکتی در جهت تامین منافع قدرتهای بزرگ در شکلی جدید بوده است، به بیان دیگر تداوم دیپلماسی مخفی قرن ۱۹ قدرتهای بزرگ بود که خود را در قالب سازمان ملل متحد و الفاظ پر طمطراق آن آشکار می‌نمود. لذا از همان آغاز بروز شکاف در اهداف کشورهای بزرگ غربی و کشورهای آسیائی و آفریقائی اجتناب ناپذیر بود لکن عدم موازنه قوا و امید کشورهای گروه دوم به آینده موجبات این تفاهم جهانی را فراهم آورد، بویژه آنکه قدرتهای برتر هر گاه مقاومتی را در مقابل خود مشاهده می‌کردند با تهدید به خروج و بن بست مذاکرات کشورهای ضعیف را وادار به انفعال می‌نمودند نتیجه اینکه زمینه‌های تنش از همان آغاز موجود و با رشد و تکامل سازمان نمود آشکارتری یافت.

۱-۱-۲ - منشور ملل متحد و مسأله تفسیر

منشور قانون اساسی سازمان ملل می‌باشد که اهداف تأسیس سازمان و اختیارات اعطائی به آن را تشریح می‌نماید و علی‌الاصول اگر سازمان اقدامی خارج از منشور اتخاذ نماید و یا سعی کند که اختیاراتی غیر از آنچه بدان اعطاء شده است اعمال نماید اقداماتش نامشروع و غیر قانونی خواهد بود اما اینکه

۱- آکهرست مایکل، حقوق بین‌الملل نوین، مترجم دکتر مهرداد سیدی (تهران: دفتر خدمات حقوقی بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۷۳) چاپ اول

چه رکن یا ارکانی مرجع اعلام مشروعیت یا عدم مشروعیت این اقدامات است محل منازعه و از بدو تأسیس سازمان بحث انگیز و هم اکنون موجد اختلاف می‌باشد، به عنوان نمونه در جریان کنفرانس سانفرانسیسکو دولت یونان پیشنهاد کرده بود که رأی دیوان بین‌المللی دادگستری در این خصوص معیار و ملاک عمل قرار گیرد و یا بلژیک پیشنهاد واگذاری اختیار تفسیر منشور را به مجمع عمومی داده بود که هر دو پیشنهاد از تصویب نگذشت.^(۱)

هم‌اکنون نیز عده‌ای از حقوق‌دانان با استناد به روح کلی مقررات منشور و اصول حقوق بین‌الملل تلاش دارند تا مشروعیت برخی از تصمیمات شورای امنیت را تحت نظارت دیوان بین‌المللی دادگستری در آورند و علیرغم عدم حصول نتیجه، چنین انتظاراتی کماکان مورد توجه آنان می‌باشد و تحقق چنین دور نمایی آرزوی آنها را تشکیل می‌دهد با این وجود یادآوری این نکته ضروری است که در تحلیل مسائل مسئله زمان و تحولات سیاسی و توازن قدرت نقش عمده داشته و بی‌توجهی به آن گمراه‌کننده و موجب نتیجه‌گیری غیر واقع خواهد بود به عنوان مثال وقوع حوادث و اتفاقات پس از شروع کار سازمان ملل و بدنبال اختلاف نظر شدید دول معظم نقش ارکان سازمان ملل تغییر یافت و در آن مقطع شورای امنیت عملاً امکان تصمیم‌گیری را از دست داد و نقش موتور محرک فعالیتهای سازمان به مجمع عمومی منتقل گردید.^(۲)

به عکس با پایان رقابت قدرتهای بزرگ، دستیابی به توافق در شورای امنیت تسهیل گردید و شورا قدرت بلامنازع اتخاذ تصمیم گردید.^(۳)

ملاحظه می‌گردد که در مقاطع مختلف تاریخی و متأثر از اوضاع و احوال جهانی ارکان سازمان ملل نقش متفاوتی داشته‌اند.

۱- میرزائی نیگجه، سعید تحول مفهوم حاکمیت در سازمان ملل، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی - ۱۳۷۳ چاپ اول پاورقی صفحات ۲۸ و ۲۹

۲- ژربه پی‌پر، سازمانهای بین‌المللی ترجمه محمد امین کاردان، تهران، ۱۳۴۵

۳- کرمی، جهانگیر، شورای امنیت سازمان ملل متحد و مداخله بشر دوستانه، مؤسسه چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه - چاپ اول - ۱۳۷۵

باتوجه به اینکه مطالعه سایر ارکان سازمان ملل متحد به موضوع نگارش حاضر مربوط نمی‌گردد تنها در محدودهٔ پایان نامه به بیان حدود اختیارات شورای امنیت و دیوان بین‌المللی دادگستری مستند به منشور سازمان ملل می‌پردازیم و پیش از آن به مقاصد و اهداف سازمان اشاره‌ای خواهیم داشت.

۱-۱-۳- مقاصد و اهداف سازمان ملل متحد

ماده ۱ منشور، اهداف سازمان ملل را به شرح زیر بر شمرده است:

۱- حفظ صلح و امنیت بین‌المللی و بدین منظور به عمل آوردن اقدامات دسته جمعی مؤثر برای جلوگیری و بر طرف کردن تهدیدات علیه صلح و متوقف ساختن هر گونه عمل تجاوز یا سایر کارهای ناقض صلح و فراهم آوردن موجبات تعدیل و تصفیه اختلافات بین‌المللی یا وضعیت‌هایی که ممکن است منجر به نقض صلح گردد با وسایل مسالمت آمیز و بر طبق اصول عدالت و حقوق بین‌الملل.

۲- توسعهٔ روابط دوستانه در بین ملل بر مبنای احترام به اصل تساوی حقوق و خود مختاری ملل و انجام سایر اقدامات مقتضی برای تحکیم صلح جهانی.

۳- حصول همکاری بین‌المللی در حل مسائل بین‌المللی که دارای جنبه‌های اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی یا بشر دوستی است و در پیشبرد و تشویق احترام به حقوق بشر و آزادیهای اساسی برای همگان بدون تمایز از حیث نژاد، جنس، زبان و یا مذهب و ...

۴- بودن مرکزی برای هماهنگ کردن اقداماتی که ملل جهت حصول این هدفهای مشترک معمول می‌دارند.

ماده ۲ منشور نیز اصول زیر را جهت تحقق اهداف مذکور اعلام داشته است:

۱- سازمان بر مبنای اصل تساوی حاکمیت کلیهٔ اعضاء آن قرار دارد

۲- کلیه اعضاء به منظور تضمین حقوق و مزایای ناشیه از عضویت تعهداتی را که به موجب این منشور به عهده گرفته‌اند با حسن نیت انجام خواهند داد.

۳- کلیه اعضاء اختلافات بین المللی خود را به وسایل مسالمت آمیز به طریقی که صلح و امنیت بین المللی و عدالت به خطر نیفتد، تصفیه خواهند کرد.

۴- کلیه اعضاء در روابط بین المللی خود از تهدید به زور یا استعمال آن علیه تمامیت ارضی یا استقلال سیاسی هر کشوری و یا از هر روش دیگری که با مقاصد ملل متحد مابینت داشته باشد خودداری خواهند کرد.

۵- کلیه اعضاء در هر اقدامی که سازمان بر طبق این منشور به عمل آورد به سازمان همه گونه مساعدت خواهند کرد و از کمک به هر کشوری که سازمان ملل متحد علیه آن اقدام احتیاطی یا قهری به عمل می‌آورد خودداری خواهند نمود.

۶- سازمان مراقبت خواهد کرد کشورهایائی که عضو ملل متحد نیستند تا آنجا که برای حفظ صلح و امنیت بین المللی ضروری است بر طبق این اصول عمل نمایند.

۷- هیچ یک از مقررات مندرج در این منشور، ملل متحد را مجاز نمی‌دارند در اموری که ذاتاً جزء صلاحیت داخلی هر کشوری است دخالت نمایند و اعضا را نیز ملزم نمی‌کند که چنین موضوعاتی را تابع مقررات این منشور قرار دهند، لیکن این اصل به اعمال اقدامات قهری پیش بینی شده در فصل هفتم لطمه‌ای وارد نخواهد آورد.

ملاحظه می‌گردد اهداف و مقاصد سازمان در الفاظی متین و آرمانگرایانه بیان گردیده است لکن این الفاظ به لحاظ کلیت و عدم صراحت سبب برداشتهای متفاوت گردیده بویژه آنکه کلمات عدالت، تساوی حاکمیتها - حفظ صلح و امنیت بین المللی همواره با ارزش مورد نظر قدرتهای بزرگ جهانی تفسیر گردیده‌اند و هیچگاه با قرائت کشورهای جهان سوم مفهوم یکسانی